

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 40. V torek 4. oktobra 1853. II. tečaj.

Naprave, otroke zanemarnosti obvarovati.

V sakdanja skušnja uči, da Slovenci za šole le malo kaj marajo. Le malo je po Slovenskem tacih far, da bi ljudje radi in s veseljem šole napravljali, in svoje otroke pridno v nje pošiljali. Da bi Slovenci saj enkrat spoznali, kako sramotno in škodljivo je to za nas! Zato sledeči sostavk iz „Novic“ ponatisnemo, naj Slovenci slišijo, kako drugod stariši za svoje otroke ljubeznivo skerbijo.

„Po Angleškem, Francoskem in Nemškem so naprave, ktere imajo namen, otroke spačenosti obvarovati, ali pa spačene boljšati. Te naprave skerbijo, da otroci *pridno v šolo hodijo*, in da tudi *zvanaj šole ne tratijo časa s potepanjem in mnogoterimi malopridnostmi*. Posebno se gleda na otroke, kterih starši niso v tacih okoljnah, da bi sami za nje zadosti skerbeli.

Tudi po Slovenskem bi se moglo saj v malem v ti reči poskerbeti, kar se po velicih deželah in mestih godi v velikem. Zlasti je po nekterih majhnih mestih in primestnih vaséh čuda veliko otrok, ki se prav po cigansko po ulicah potepajo. Iz tacih se zredé tatovi, roparji in vse hudo.

Srenjčani! pošteni Slovenci! bodite možje in napravite po svojih srenjah, da se nobedin otrok ne bo smel nemarno potepati. Srenjski možje s svojimi duhovni zamorejo v ti reči neizrečeno dobroto storiti. Le če se *otrok* obvaruje hudega, bo iz njega kej poštenega. Zanemarjenega in spačenega *odrašenega* človeka oglašati in boljšati, je skoraj ravno tako težko delo, kot zamorca umivati.

K temu je še pomisliti, da zdaj, ko se tako obilno na *gostovanje* ženijo in možé, bi vtegnilo tacih otrok zmiram več biti, kateri bodo občinske skerbnosti potrebni. Ako se vsa mogoča skerbljivost srenjčanov na to reč do časa ne oberne, bo sčasoma namesto poštenega zaroda zmiram več malopridnega paljudja in nesrečne soderge, ki bo nevarna za deželó. Nekteri otrok je že perve leta tak, da iz njega ne gleda družega, kot prihodnji tat in potepin. Iz takega zamore posebno *skerbna reja od mladih nog, pošiljanje v šolo*, vedno vpreganje k delu (pa ne postopanju za živino na paši) postenega uda človeške družbe in vrednega srenjčana storiti.

Pomočki, to doseči, kar je bilo rečeno, so pa tako mnogoteri, kakor so mnogotere okoljšine vsacega kraja.“

Trojni venec.

Ko je mladi učitelj svojemu tovaršu, staremu učitelju, tožil, kako da je nezadovoljen itd., ga stari učitelj prav lepo podučí, rekoč: Zadovoljnost je redka, in vendar, kjer ona biva, je vsako, še tako težko delo, rajsko delo. Zadovoljni učitelj si spleta trojni venec, s katerim se kinča in tolaži, in scer:

1. Ljubezen in spoštovanje svoje mladine in vsih poštenih ljudi. —
2. Ima sladko čutilo in prelepo zavest, da to, kar je v dušo vsajeno bilo, ne bode nikoli popolnoma vsahnilo. —
3. Da tako lepa in visoka služba tudi pred Bogom gotovo brez plačila ne bo. —

A. Praprotnik.

Učiteljski shod v Ribnici 17. Maja 1853.

(Dalje in Konec.)

II. *Ali je treba, da se otroci materniga jezika, pri nas slovensčine, učijo? Kako se ga naj učijo? Kdaj naj se ta uk pričenja?*

Nič ni potrebnišiga, kakor svoj materni jezik dobro in gladko znati. Otrok se scer govoriti od matere nauči; pa kako? Materin jezik t. j. naša slovensčina naj se v slovenskih učilnicah omikuje in izobraži, zato:

- a) Ker se pó omiki jezika znanje reči in predmetov pomnoži, ter se po nji vse dušne moči zbuja in koristno oživlja.
- b) Po izobraženji materniga jezika se vname že v otroku nekaki nagib in veselje ga vedno višej ceniti in si za njegovo olikanje prizadevati, kar mora v poznejih časih k velikemu pridu za jezik in narod biti.
- c) Omika materniga jezika pripomore tudi k naučenju kakiga ptujiga jezika.
- d) Omikan materin jezik je le zmeraj kaj lepiga že za odrasčene, posebno pa za mladino, kir kaže ljubezen do domovine, katero naj si učenik svojim učencem zmiraj bolj vžigati prizadeva. — In če mi Slovenci naš jezik in njegovo nekdanjo omiko premislimo, nas mora nekaka otožnost napasti, kir je bla taista do novejših časov tako zanemarjena.

Učitelji! Dragi slovenski bratje! Popravimo, kar smo zamudili!

Pa kako? kdaj? Naj se tukaj sploh vodila, ki so v novi izverstni knjigi „Hilfsbuch zu dem ersten Sprach- und Lesebuche“, od Vernalecken-a, naznanjene, spolnujejo. — Naj se v učilnici mnogo mnogo govori, pripoveduje, bere, poprašuje i. t. d. — Kir se ima pa pri tem otroški materin jezik izobraziti, tako naj si učenik prizadeva vedno v čisti slovenščini, vendar ne v visokim, temuč v otrokam lahko razumljivim glasu govoriti. — Tedej govorenje in branje. — In to že, kakor Vernalecken priporočuje prec v pervim letu, v nar nižjim oddelku. V višjih razredih se bo materin jezik učencov bolj omikal, ako jim bo učitelj lepe podučivne zreke, povesti, pogovore i. t. d. se zglave naučiti dal, in jih to od začetka samo pripovedvati, pozneje pa tudi zapisati pustil. Tukaj naj on posebno na pravopis pazi, in pogreške, ki se pripetijo, prijazno popravlja in poravna. Da bo pa učenik otroke na tako vižo materin jezik t. j. pravo slovenščino učiti zamogel, naj sam veliko bere, se sam veliko vadi, ter naj pa tudi slovnico v mezinu ima. Beri „Šolsk. prij. p. I. st. 84.

III. *Alj je treba, da se učenci na deželi tudi navadue in javne pisma narejati učijo? Kako? v katerem jeziku?*

Ne samo za omikane, gosposke ljudi je potrebno in koristno, da imenovane pisma dandanašni napravljati znajo, ampak tudi za prostiga kmeta in kje drugej se bo on tega naučiti zamogel, kakor ravno v domači farni učilnici? Kako se to zgoditi ima priporočuje zopet Vernalecken v omenjeni knjigi. Naj si torej vsak učitelj to knjižico omisli in prebira, bo vidil, da 14 kr. ni predraga. V katerem jeziku? Desiravno še dandanašni učeni ljudje, če so tudi slovenskiga rodu, nemški jezik bolj obrajtajo kakor milo slovenščino, ktira je že visoko popolnomast dosegla, nemški jezik ustmeno in pismeno sploh v pisarnicah i. t. d. rabijo; vender se ne sme dvomiti, da bi javne pisma, ako so po slovensko in prav pisane enako veljavnost ne imele od nemških. In kir učenci v šolah na deželi skoraj niso v stani se nemškiga jezika popolnoma izučiti, kar se tudi ne tirja; tako naj se oni take pisma u maternim jeziku, po slovensko izdelovati podučujejo in naučijo t. t. d. i. t. d.

Josip Raktel.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

5. Kako živali govore.

Kat. Kaj si mislite, ko ste vidili in slišali, da vsako žival drugače kličemo, da živali imajo svoj glas? —

Touč. Zdaj že vemo, kaj s timi besedami mislite, namreč, da živali tudi svoj jezik govore.

Kat. Skoraj vse živali imajo glasove, s katerimi veselje, bolečino, prošnjo in srečo na znanje dajajo. Vse drugače pes laja, če je jezen, drugače če je vesel, tudi drugače laja, kder bolečino občuti, drugače, če je lačen, alj če kaj prosi. Gotovo ste ga že slišali gerčati, kadar je jezen, in skakati, kadar je vesel.

Ravno tako pri drugih živalih lahko po njih vpitju spoznamo, alj so vesele alj žalostne, dobre volje alj jezne.

Pri pticah to lahko vidimo. Kako kilavo pojo, če so lačne, alj pa bolne, kako pa tudi veselo, če so site itd.

Imenitno je poznati živalski jezik, ako ga hočemo tako imenovati, posebno za lovce, kateri divje živali, postavim: jerebice,

gornega petelina, serne, jelene že od daleč k sebi vabijo; za kmete, kateri že na glasu spoznajo, alj je živina bolna.

Ptičarji morajo dobro vedeti, kako imajo žvižgati in klicati, da ptice priletijo.

Živali zastopijo ena drugo kaj lahko; zdi se nam, kot da bi med seboj govorile. Kolikokrat se iz nevarnosti rešijo, večkrat se med seboj prekarjajo, večkrat se tako delajo, kakor da bi si kaj pripovedovale.

Vidil sim nekdam dva petelinčka se pipati in tepsti. Stari petelin je od daleč stal in gledal, kaj počenjata. Tiho je bil tako dolgo, da sta se petelinčka bila prav dobro posprijala in sekala. Sedaj skoči stari med nju, in kokota, kakor da bi hotel reči: „Presneta kojona, kaj je to? Ali mi gresta? Malo za kratek čas se že moreta pipati, — če se pa tako gerdo in sirovo obnašata, bom vama pa drugo pokazal — hajdi, pojta!“ Potem je spodil enega v ti, in drugega v drugi kot, daleč saksebe.

Le podajte se zvečer v kurji alj pa v gosji hlev, tamkaj bote slišali, kakšen šum vženo kure in gosi, koliko si imajo praviti! —

Ako ptica jastreba zagleda, zažene tak čuden glas, da se daleč daleč sliši, in druge ptice zastopijo, kaj to pomeni, in se poskrijejo.

Zverine na tanjko poznajo, kako oroslan alj lev tuli, ko je lačen, in se v nar globokeje ljuknje poskrijejo.

Čbele imajo kraljico. Ko ta po sodu se sprehaja, 5—6krat nekako zažvižga, in na enkrat vse potihne. V čebelnjaku je 20—50000 čbelj. Vse zastopijo ti glas.

Živali pa tudi zastopijo človeka.

Kaj pa pes stori, ako ga gospod graja? rep med noge pobesi, in se boječ skrije. Le hvali pava, boš vidil, kako se bo na kviško zravnal, in svoj rep razpenjal. Tudi vprežna živina svojega gospodarja zastopi. Kako kmet pravi, kadar imajo voli vleči?

Jan. Hejs.

Kat. In če imajo obstati?

Tonč. O oha! Pri konjih pa kočiaši pravijo! prr! in tiho stoje.

Kat. Iz tega vidimo, koliko da živali zastopijo, ki niso bile nič učene!

Jaz sim imel nekega kanarčka, ki je bil se navadil, vsred svojega lepega petja nekako gerdo in čudno začivkati. Kadar sim zavpil: „Možej, kaj pa počneš?“ je koj blizo mene priskakal, me je debelo in ojestro ogledoval, kakor da bi hotel vprašati: „kaj pravite?“ jaz sim ga ozmerjal in mu rekel: „alj te ni sram? kaj je to tako čivkati? precej bolj zapoj!“ Urno je na svoje mesto skočil, in prav lepo prepevljal in tako pripenjal, da je vse cinglalo.

Ti kanarček ni bil podučen.

Jaz mislim, da me bote lahko zastopili, če rečem: *da živali imajo svoj jezik*; da pa truplo ne govori nobenega jezika, to tudi sami lahko spoznate — imajo taj dušo.

Zdajno; Večno.

Zemlja solzna je dolina

Unkraj srečna je dežela,

Prave sreče tukaj ni,

Tam ločitve nikdar ni,

Ker vse čaka groba tmina,

O, deb' nas med svoje vzela!

Kar na svetu kolj živi.

Večno srečni bomo mi. —

Josip Levičnik.

Listonoša.

Iz. Stajerskega. Kakor lani sem tudi letos priložnost imel pri nekojih skušnjah *Novocerkovške* dekanije pričujoč biti. Po resnici govoriti me strauom radovednost žene, se prepričati, kakó déca v ljudskih šolah napredujejo, stranom pak tudi sebičnost, kojo mi bode vsakdo dovolil, da namreč vse novo in dobro, kar v raznih šolah zaslišim za se povabim. Skoró bi rekel, da imá vsak učitel svoj poseben način učenja, in od vsakega se možemo nekaj naučiti, ako že velike koristi ne dobimo, saj vemo, kaj moramo zanaprej opustiti.

Po mojem mnénju bi ljudske šole više i više napredovale, naj bi vsak učitel ne samo pri svojem kopitu ostal, ampak tudi po možnosti in priložnosti (kar so posebno skašnje) razne šole

v svoje okolici marljivo obiskoval, vse novo koristno i dobro, kar tú i tam zasliši, skerbno shranil, in o svojem času pri svojih děcih porabil. To naj bo dragi učitelj! vselej naš namen, kader v druge šole stopimo i jih preiskujemo.

Pri Novicerkvi, kjer sem bil poldrugo leto katehet, je šola čisto slovenska. Poprej je bila jako zanemarjena, pak sedajni gospod učitel *Anton Sivka* so jo precej zboljšali. Děca sploh niso prebrisane glave, pa žlahnega serca i voljni zaslišane navke sprejeti. Zavolj tega že učitel rad pozabi ves trud, če le vidi, da se seme rado prime, i saj nekoliko sadú obrodí. Slovkovajo in berejo prav gladko, rajtajo za domače potrebe prav dobro, i pri javnem izpitu so pokazali, da tudi vse razumijo.

Děca istinito prebrisane glave sem najdel v *Frankolah*, kjér so v kristjanskem navku izverstno podučeni, i v drugem razredu berejo glasno i takó premišleno i opazno, da jih je veselje poslušati; rajtajo ne samo iz glave ampak tudi na deski prav dobro i po takih pravilih, da se poslušavec čuditi mora. — Pri *Šent-Martnu* v rožnej dolini se je šola od lanskega léta veliko popravila, ne samo častiti gospod katehet *Katič*, tudi gospod učitel so poslušavcem zadovoljili. Le jako napredujte, kar še menka, bo pa vaša marljivost donesla! V *Vojniku* so děca, kar kristjanski navk tiče, dobro odgovarjali, ostali predmeti pa postavim: slovkovanje, čitanje i pisanje enkoliko zaostanejo. Dragi gospod učitel *Medved!* vi si scer veliko prizadevate svoje učence v nemškej slovnici izuriti, i to bi bila potrebna reč za nektere, ki menijo v višje šole stopiti, vendar sami lahko prevdarite, da se ne smejo predmeti za ljudske šole neobhodno potrebni zató zanemariti, ker se naj večja skerb v obče na manj potrebnega oberne.

Konečno še opomnim, da se je tudi semtertje v šolah slovenska gerlica slišala, ki se je Bogú za vse prejete dobrote zahvalila in serca poslušavcev prav razveselila. Darila, koja so naš milostlivi knezoškof za vse dekanije, kjér se bo naj lepše prepevalo, na deset let odločili, bodo gotovo veliko pripomogle, da se bode lepo petje s časom na višjo stopnjo dvignilo.

Žager.

Drobtinčice.

* 26. september t. l. je bil shod *nemških* učiteljev *Celovske* tehantije. Snidlo se je 8 učiteljev. Prašalo se je: 1. Kako bi se dalo to doseči, da bi pervenci v šoli vselej kaj opraviti imeli, in da bi ne bilo treba, toliko oddelkov u šoli napraviti posebno kar pervence zadene? 2. Kako bi bilo treba učence brati učiti, da bi oni radi in s veseljem brali, in od branja veliko koristi dobili? 3. Kako bi bilo nar boljše, učence iz glave rajtati učiti? Tudi po drugih tehantijah se bojo nek tudi učiteljski shodi oživili. Za gotovo zvemo, da bojo čast: g. *Janez Hafner*, dehant v *Kapli* v spodnjem Rožnej dolini, še mesca Oktobra učiteljski shod deržali.

* U *Danicci* „beremo:“ Kar nam je gotovo znano, moramo povedati, da so bili v Ljubliani 3 pripravniki pri preskušnji potereni, u Idrii pa je zmed 14 pripravnikov 6 spričalo doseglo.“

* G. Ant. Janežič je spisal: „*Slovensko berilo za Nemce.*“ Res je, kar g. spisatelj v predgovoru pravi:

„Slovenski nauk brez primerne berila le slabo napreduje; posebno pa velja to od Nemcov, ki so se težavnega uka našega jezika poprijeli. Kmalu jim bo serce vpadlo, če jih hočeš zmiraj s suhimi pravili slovnice mučiti; z veseljem in terdno voljo bodo vendar začeti nauk nadaljevali, če si bodo od dne do dne brez posebnih težavnosti več slovenskih besedi in izrekov prilastiti in se v kratkem času toliko v slovenskem govoru izuriti zamogli, da se bodo s slovenskimi rojaki saj o najpotrebniših rečeh pomeniti znali. To se pa le doseči da, če se prav marljivo slovensko bere in prebira, da se nemški učenec čedaljebolj slovenskega govora privadi. Berilo je torej neobhodno potrebno.“

Kar pregovore, liste, pesmice, basni, povesti ter druge majnše zgodovinske in natoroznanske reči zadene, radi obstojimo, da jih je g. Janežič prav po mojstrovsko izbral. Papir in tisk je čist in lep in cena 48 kr. sr. Priporočujemo to berilo vsim učiteljem slovenskega jezika po vsih realkah in gimnaziah slovenskih kronovin. Kej tacega še nismo imeli.